

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФІЛОЛОГІЧНО-ІСТОРИЧНОЇ ТА
ІН. М.Т.Рильського

на правах рукопису
УДК 398.8

МУШИНКА МИКОЛА ІВАНОВИЧ
(Чехо-Словаччина)

ФОЛЬКЛОРИСТ ВОЛОДИМИР ГНАТЮК
І ЙОГО МІСЦЕ В УКРАЇНСЬКІЙ НАУЦІ ТА
КУЛЬТУРІ

Спеціальність 10.01.09 - фольклористика

Дисертація
на здобуття вченого ступеня доктора філологічних наук
в формі наукової доповіді

КИЇВ-1992

48 25 518

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

доктор
доктор
доктор



00486034 (P)

Провідна установа – Київський державний університет
ім.Т.Г.Шевченка

Захист відбудеться "21" квітня 1992 р. о 12 год.
на засіданні Спеціалізованої ради Д.016.36.01 по захисту дис-
ертацій на здобуття вченого ступеня доктора наук при Інсти-
туті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Риль-
ського АН України /м.Київ, вул.М.Грушевського, 4/.

З дисертацією в формі наукової доповіді можна ознайомитися
в бібліотечі Інституту.

Доповідь розіслано "12" березня 1992 р.

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН УРСР

Учений секретар
Спеціалізованої ради,
кандидат філологічних наук

Микитенко О.Микитенко

У своїй дисертації я намагався з'ясувати роль і місце Володимира Михайловича Гнатюка (1871–1926) в українській науці і культурі. І на Україні, і за її межами про В.Гнатюка писалося багато, однак дотеперішні праці про цього видатного українського фольклориста досліджували лише вузьку ділянку його наукових зацікавлень, здебільшого на підставі обмеженої кількості праць ученого. Я зробив спробу дослідити всю його друковану опадщину (яка, за моїми підрахунками, охоплює 1340 праць), перш за все в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства.

Майже всі праці, друковані на Україні у післявоєнний період, протиставляли "революційно-демократичну" концепцію В.Гнатюка "буржуазно-націоналістичній" концепції М.Грушевського. Взаємини між ними подавалися як антагоністичні. В дійсності між В.Гнатюком та М.Грушевським панувала гідна подиву згода і єдність поглядів. Про це свідчить, зокрема, їхнє листування, яке я готую до друку (понад сто листів).

У середині 60-х років я як аспірант Київського та Празького університетів (кандидатська дисертація "Володимир Гнатюк – дослідник фольклору Закарпаття і його зв'язки з чехами та словаками") мав змогу познайомитися з основною частиною матеріалів Гнатюка та про Гнатюка в архівах Львова, Києва, Праги, Свидника та Пряшева.

У квартирі пенсіонера Івана Боднара у Львові (швагра В.Гнатюка) мені вдалося знайти все умеблівання останньої квартири вченого, його мистецький олійний портрет роботи М.Бойчука, значну частину рукописної спадщини, сімейні фотографії, карти з зазначенням маршрутів фольклорних експедицій тощо. Знайдені матеріали, зокрема меблі, стали основою новозаснованого Меморіального музею Володимира Гнатюка у його рідному селі Велесневі на Тернопільщині. Частину виявлених мною рукописів, зокрема збірники українських пісень Зоріана Доленги-Ходаковського та братів Бодянських, О.І.Дей опублікував окремими книжками (1974 та 1978).

На жаль, від 1966 по 1991 рік я був штучно відірваний від архівів України, що не могло не позначитися на моїх працях цього періоду. Тому я досить інтенсивно збирав матеріали про укра-

Інського фольклориста поза межами України. Чимало цінного я отримав від його чеських друзів: Франтішка Главачека, Іржі Горака, Франтішка Тішого і, зокрема, від дочки В.Гнатюка Олександри Пісничовської (1898–1991), яку я кілька разів відвідував у Парижі, та його внучки Лали Косаревич-Гардесманн, що живе у Гамбурзі. Нещодавно мені вдалося з'ясувати долю єдиного сина В.Гнатюка Юрія (1900–1964), який після смерті батька у 1926 р. приїхав на Україну, де його у 1935 р. було арештовано і відправлено до таборів Колими. До самої смерті він жив на засланні. Реабілітований тільки у 1989 р.

Усі ці матеріали лягли в основу кількох десятків моїх досліджень про В.Гнатюка, друкованих у Чехії, Словаччині, Югославії, Польщі, Німеччині, США та Франції. (На Україні в 70–80-х рр. мого ім'я не дозволялося навіть згадувати.) Крім оглядових праць про В.Гнатюка та окремі аспекти його діяльності, мною опубліковано його невідому статтю "В справі літературної мови підкарпатських русинів", листування з мовознавцями І.Панькевичем та І.Зілинським, чеськими вченими Іржі Полівкою, Ченеском Зібертом, Адольфом Черним, Любошром Нідерле, Матеем Мурком, Франтішком Главачеком, Франтішком Тіхим, Рудольфом Гулькою, югославськими русинами Г.Костельником, М.Врабелем, В.Біндасом та ін. 95-річчю з дня народження В.Гнатюка я присвятив третій том "Наукового збірника Музею української культури у Свиднику" (Пряшів, 1967).

Підготовлену мною наукову конференцію, присвячену 100-літтю від народження В.Гнатюка (Пряшів, червень 1971), крайком компартії у Кошицях заборонив за два тижні до відкриття. Зате мені вдалося успішно провести міжнародну наукову конференцію, присвячену 120-річчю від народження цього українського фольклориста (Пряшів–Свидник, 1991 р.). Збірник матеріалів конференції друкується у Києві, а також і мої доповіді, виголошені у 1991 р. на гнатюківських конференціях у Тернополі ("Взаємини В.Гнатюка з М.Грушевським") та Ужгороді ("Мій внесок у дослідження спадщини В.Гнатюка").

Майже 30-річне дослідження життя і наукової діяльності В.Гнатюка дозволяє мені зробити певні узагальнення і накреслити портрет ученого, який все своє життя віддав служінню українській науці і боротьбі за Українську державу. Сьогодні, коли Українська держава стала реальністю, треба по-новому оцінити людей, що стояли біля її коляски, а до них належав і Володимир Гнатюк. Так він як перший професійний україніст на Україні став першим кан-

дидатом в академіки Всеукраїнської Академії наук у Києві (1918).

Від студентських років (1898) до самої смерті (1926) діяльність В.Гнатюка була пов'язана з Науковим товариством ім.Т.Шевченка у Львові. Весь цей період він був незмінним секретарем НТШ, здійснював усю адміністративну діяльність у Товаристві. Разом з М.Грушевським та І.Франком він уже на переломі XIX-XX ст. домігся, що НТШ стало справжньою Академією наук.

* * *

Головним предметом наукових зацікавлень В.Гнатюка була фольклористика (за тодішньою термінологією етнографія), в якій він проявив себе як неперевершений збирач та видавець фольклорних матеріалів. Ще будучи студентом, він звернув увагу на майже не досліджену територію – Закарпаття. Зібрані під час шістьох експедицій матеріали лягли в основу його шеститомника "Етнографічні матеріали з Угорської Русі" (1896-1912), який і досі є унікальним джерелом для пізнання мови й фольклору цього регіону. Крім того, він видав цілі корпуси народних казок, легенд, переказів, демонологічних оповідань, колядок та щедрівок, гаївок, коломийок, пісень літературного походження, збірники "сороміцького фольклору", теоретичних розвідок, методологічних посібників тощо. Заслужувать на увагу і його ґрунтовні дослідження з етнографії, літературознавства, мовознавства, історії, релігієзнавства, численні публіцистичні статті, рецензії та ін. Він був академіком ВУАН в Києві і членом кількох європейських наукових товариств. Його праці отримали високу оцінку на сторінках наукової преси багатьох країн світу.

Короткі біографічні та наукові довідки друкувалися ще за життя вченого, однак ґрунтовніші оцінки з'явилися лише після його смерті. У 1929 р. НТШ у Львові присвятило пам'яті В.Гнатюка спеціальний збірник із вступною статтею Ф.Колесси. Окремі збірники пам'яті В.Гнатюка у 1926-1927 рр. видала Всеукраїнська Академія наук у Києві.

У 30-50-х роках ім'я В.Гнатюка і на Україні, і в Галичині, і в еміграції майже пішло в забуття. Перелом у ставленні до нього відбувся у 1964 р., коли у Києві з'явилася фундаментальна монографія М.Т.Яценка про життя і фольклористичну діяльність В.Гнатюка. У другій половині 60-х років кілька праць про В.Гнатюка було опубліковано у Чехо-Словаччині, Югославії та Польщі.

Особливо урочисто відзначила Україна 100-річчя від народження В.Гнатюка. З нагоди цього квілею виїшли деякі його праці, відбулися наукові конференції у Києві, Львові та Ужгороді, у його рідному селі Велеснів відкрито меморіальний музей В.Гнатюка і видано гарний путівник. На могилі Гнатюка у Львові встановлено пам'ятник. Іменем Гнатюка названо середню школу у Бучачі, в якій він учився, та одну із львівських вулиць. Меморіальні дошки було урочисто відкрито у Львові, Тернополі та Криворівні. Випущено поштові конверти з портретами В.Гнатюка тощо. Майже у всіх українських журналах у зв'язку із 100-річчям від народження вченого друкувалися квілейні статті. Численними матеріалами було відзначено квілей В.Гнатюка у Чехо-Словаччині, Югославії, Польщі, Франції, ФРН, США, Канаді та інших країнах. Після цього квілею на Україні навколо імені В.Гнатюка знов запанувало незрозуміле мовчання. Підготовлений 1971 р. до друку великий збірник праць з рукописної спадщини В.Гнатюка і досі залишається в рукописі.

Трохи більше зроблено на Заході. Наукове товариство ім.Шевченка у Парижі та в Нью-Йорку присвятило Гнатюкові три томи "Записок НТШ" (195, 201 та 207), Український вільний університет у Мюнхені окремою книжкою перевидав його "Історію НТШ" (1976). Канадський Інститут українських студій в Едмонтоні видав повну бібліографію друкованих праць В.Гнатюка (1987), що охоплює 1340 анотованих позицій.

Новим етапом у справі зацікавлення В.Гнатюком став 1991 р., коли широко відзначалося 120-річчя від його народження. У Львові, Тернополі та Пряшеві відбулися міжнародні конференції, присвячені цьому квілею. Було підготовлено кілька окремих публікацій про вченого.

Незважаючи на таку посилену увагу до В.Гнатюка, багато сторінок його творчої біографії лишилося поза увагою вчених. Реферована дисертація є першою спробою висвітлення біографії і творчого доробку В.Гнатюка на підставі дослідження архівів Києва, Львова, Праги, Свидника і Пряшева, спогадів рідних і друзів, аналізу його друкованих праць та статей про нього.

Біографія

Володимир Гнатюк народився 9 травня 1871 р. в с.Велеснів на Тернопільщині у багатодітній сім'ї дяка-селянина, що зай-

мався і ткацьким ремеслом. Від батька вже на п'ятому році він навчився читати й писати, від матері та діда засвоїв сотні фольклорних творів. У 1885 р. він поступив у перший клас т.зв. "нижчої" гімназії у Бучачі, а 1890 р. у п'ятий клас "вищої" гімназії у Станіславі (нині Івано-Франківськ), яку закінчив 1894 р. В тому ж році він поступив на філософський факультет Львівського університету. Перший рік він вивчав класичну філологію (грецьку та латинську), потім — українську історію, мову та літературу. Тут він почав глибше цікавитися питаннями українського фольклору і уклав фольклорну збірку рідного села, що містила біля 800 пісень та кілька десятків казок. У 1895 р. він став членом польського "Народознавчого товариства" у Львові і передав туди свою фольклорну збірку, яка, на жаль, загубилася. Зацікавлення українським фольклором виникло під впливом М.Грушевського, О.Комесси та насамперед І.Франка. Уже в той час він почав листуватися з відомим українським ученим Федором Вовком. В 1896 р. він видав свою першу фольклорну збірку "Лірички", що містила детальний опис життя та побуту мандрівних співців-музикантів, словник їхньої мови і півсотні зразків їхнього репертуару.

В липні 1895 р. під впливом М.Драгоманова Гнатюк вирушив у свою першу подорож на Закарпаття (Угорську Русь), відвідавши східну його частину — Мараморошину. У березні 1896 р. він повторив експедицію, на цей раз у середнє Закарпаття, а під час літніх канікул 1896 р. вперше потрапив у східну Пряшівщину. Влітку 1897 р. він відвідав українські поселення в Югославії (Бачка). З кожної експедиції він повертався з багатими матеріалами. На Угорській Русі він провадив і національно-освітню працю — поширив західноукраїнські видання, твори Т.Шевченка, І.Франка, М.Драгоманова, за що потрапив під постійний нагляд угорської поліції.

У Львові Б.Гнатюк від 1897 р. був головою студентського товариства "Академічна громада", яке під його керівництвом розгорнуло широку громадську діяльність, зокрема у матеріальній та моральній підтримці І.Франка, котрий на той час опинився у гострій життєвій кризі. "Академічна громада" з ініціативи Б.Гнатюка видала поетичну збірку І.Франка "Мій Ізмарагд" та влаштувала широке святкування 25-ліття його письменницької праці. Було видано збірник "Привіт д-ру Івану Франкові", бібліографію його творів за 25 років, збірник музичних творів на його слова, зібрано знач-

ну суму на спорудження будинку для поета тощо.

У зв'язку з підготовкою святкування Гнатюк їздив до Києва, щоб залучити також східноукраїнських діячів культури. У 1898 р. він опрацював проект заснування Товариства руських письменників і став головою спілки "Фонд підмоги незасібних літераторів", згодом перетворену в "Українсько-руську видавничу спілку". Ця Спілка до першої світової війни видала біля 300 книжок, з яких майже половину відредагував та підготував до друку В.Гнатюк.

На останньому курсі навчання у Львівському університеті Гнатюк на пропозицію свого професора Г.Огоновського став заступником ("суппленом") учителя Львівської академічної гімназії з українською мовою навчання з тим, що після закінчення університету і здачі педагогічних іспитів він буде постійним учителем цієї гімназії. В тому ж році він і справді успішно закінчив університет і, здавши відповідні екзамени, отримав "абсолюторіум", однак шкільна крайова рада у Львові через його активність у політичному та громадському русі української молоді призначила його на посаду заступника учителя у Самбірську гімназію, що значно ускладнило життєві і творчі плани В.Гнатюка. Він відмовився від цієї посади і погодився на скромно оплачувану посаду секретаря НТШ, ставши таким чином першим професійним науковцем-україністом у Західній Україні. Секретарські обов'язки він виконував більш ніж сумлінно: особисто вів уся кореспонденцію, пов'язану з діяльністю Товариства, писав протоколи, укладав плани, подавав звіти про діяльність, роздобував кошти тощо. У 1898-1913 рр. він був секретарем Етнографічної комісії НТШ, яку очолював І.Франко, головним редактором її друкованих органів - "Етнографічний збірник" (1900-1912) та "Матеріали до української етнології". В 1913 р. він став головою Етнографічної комісії. Був також секретарем Філологічної секції НТШ, від 1899 по 1907 р. (тек від 1922 по 1926 р.) - редактором "Літературно-наукового вісника", що під його редакцією перетворився в найважливіший український літературно-громадський журнал.

Протягом усього життя Гнатюк був пристрасним оборонцем національних прав українців. Відома його боротьба за допущення української мови на археологічний з'їзд у Харкові 1898 р., за рівноправність української та польської мов у Львівському університеті, що у 1901 р. закінчилася "сецесією", тобто відходом усіх українських студентів із Львова.

В.Гнатюк систематично провадив польові дослідження в Галичині та на Закарпатті, друкуючи зібрані матеріали окремими книжками. Він підтримував тісні стосунки і з рідним селом, часто виїжджаючи туди з дружиною та трьома дітьми - дочками Іриною, Олександрою та сином Юрком.

Прецьовитість В.Гнатюка була гідна подиву. Надмірне навантаження не могло не відбитися на його здоров'ї. В 1902 р. в нього з'явилися ознаки туберкульозу, і лікарі рекомендували йому якийсь південний санаторій. Тримісячне лікування на острові Корфі в Греції (грудень 1902 - березень 1903) принесло позитивні результати і на зворотній дорозі він вирішив здійснити чергову експедицію на свою улюблену Угорську Русь. Цього разу він відвідав українські колонії в румунському Банаті. Місцеві органи ще до приїзду В.Гнатюка були поінформовані, що він "російський шпигун", і дістали наказ не дозволити йому спілкуватися з населенням. Цей наказ ретельно виконувався, врешті-решт ученого під сильним дощем доставили з села у поліцейну управу для "в'яснення справи". Внаслідок цього він простудився і тяжко хворий передчасно повернувся до Львова. Відтоді він уже не виїжджав. До туберкульозу приєдналися астма та інші хвороби. Час від часу він вирушав у санаторій, але через брак коштів ніколи не доводив лікування до кінця. Найліпше він почував себе у Криворівні на Гуцульщині, куди нерідко виїжджав із сім'єю. Там його відвідували І.Франко, М.Грушевський, М.Коцюбинський, Г.Хоткевич, Леся Українка, О.Кобилянська, К.Квітка, О.Олесь, О.Сластїон і багато інших діячів української культури.

Однак і хворий він не випускав з рук пера. Не маючи змоги особисто їздити в експедиції, Гнатюк організував збирання фольклорних матеріалів через широку сітку кореспондентів, яким вислав спеціальні програми, питальники та методичні вказівки. Одержані матеріали він видавав окремими збірниками, вказуючи їм"я записувача. Наприклад, у збірнику "Колятки і щедрівки" подано список 118 записувачів. Паралельно із редагуванням фольклорних збірників він написав серію наукових розвідок з фольклористики, які отримали у науковому світі загальне визнання. Єще у 1902 р. він став членом Російської Академії наук у Петербурзі, згодом його обрано членом наукових товариств "Macedonianá společnostъ beskoslovenská" у Празі, "Verlin Österreichische Volkskunde" у Відні, "Folklore Fellows" в Гельсінкі. Його праці публікувалися

та рецензувалися на сторінках таких видань: "Archiv für slavische Philologie", "Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft", "Narodopisný žestník Československý", "Listy filologické", "Slovan-ský přehled", "Zeitschrift Österreichische Volkskunde", "Przegląd Powszechny", "Lud", "Wisła",

, "Известия Российской Академии наук", "Киевская старина" тощо.

На початку 1914 р. він розгорнув інтенсивну підготовку до першого з'їзду дослідників на терені українознавства (з нагоди 100-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка) та опрацював проєкт нового щорічника "Огляд праць і видань про Україну". Війна перешкодила здійсненню його задумів. Від осені 1914-го до осені 1915 р. В.Гнатюк із сім'єю жив у Криворівні, продовжував займатися науковою роботою. В цей період значна частина його архіву, що залишилася у Львові, була знищена російськими солдатами.

Після повернення до Львова він з притаманною йому енергією почав налагоджувати діяльність НТШ, знов очоливши основні його видання - "Етнографічний збірник" та "Матеріали до української етнології".

У 1918 р. його кандидатуру було висунуто у перші академіки новоутвореної Української Академії наук у Києві, однак у зв'язку з тим, що він не міг переїхати туди на постійне життя, академіком УАН він став лише 1924 р.

У післявоєнний період В.Гнатюк налагодив активні стосунки з новоствореними установами Закарпатської України, приєднаної до Чехо-Словаччини, зокрема із "Шкільним рефератом" та товариством "Просвіта" в Ужгороді. Інтенсивно працював також над "Словником народним говорів Закарпаття", довівши кількість його слів до 30 000. Бібліотеці товариства "Просвіта" він передав кілька сотень книжок із своєї приватної бібліотеки.

Помер В.Гнатюк 6 жовтня 1926 р. у Львові. Поховано його на Личаківському кладовищі.

Фольклористично-етнографічна діяльність

Фольклористика (в тодішньому розумінні "етнографія") була основною царяпою наукового зацікавлення В.Гнатюка, причому він був всестороннім фольклористом, досліджував майже всі жанри: казки, легенди, перекази, народні оповідання, пісні, прислів'я, приказки, звичаї, вірування, демонологію, історію, фольклористику, методику збирання фольклору тощо. В кожній з цих діянок він залишив поміт-

ний слід. Був він і етнографом у сучасному розумінні цього слова, вивчаючи сільське господарство, кулінарію, ремесла й промисли, одяг, народну архітектуру тощо.

Свою науковою діяльністю він намагався охопити всі регіони української території – Східну Україну, Галичину, Буковину, Закарпаття, українські поселення в нинішній Югославії, Угорщині, Румунії, Чехо-Словаччині, почасти й заробітчани у США, Канаді, Бразилії. Чималі заслуги має він у справі класифікації та систематизації фольклору. Та найбільша його заслуга полягає в тому, що він пустив у науковий обіг цілі корпуси новозаписаних фольклорних творів, якими збагатив фонди загальнослов'янської фольклористики. Розглянемо основні з них.

1. **Народні пісні.** Вже у студентські роки В.Гнатюк уклав два збірники народних пісень – один на 500, другий на 800 текстів. На жаль, обидва вони пропали. У 1909 р. він видав збірник народних пісень русинів Бачки, що охоплює 430 його записів, поділених на 12 тематичних груп.

Найпоширенішим жанром в українському фольклорі він вважав коломийки – пісенні мініатюри, складені подвійним 14-складовим віршем з півцезурою після четвертого та цезурою після восьмого складів. У 1905–1907 рр. вчений опублікував тритомні збірки "Коломийки", що містять 8622 зразки цього жанру. Щодо кількості це і досі не перевершена збірка коломийок. Гнатюк підготував до друку і четвертий том, однак через брак фондів не встиг його видати. У вступній розвідці він подав детальну характеристику коломийок. На відміну від інших дослідників, що розглядали коломийку як "підрядний" жанр, В.Гнатюк вважав її "зовсім самостійним витвором народного генія, паралельним до інших самостійних родів поезії".

Особливу увагу він приділяв народним обрядовим величальним пісням зимового періоду. Їх він видав у двотомному збірнику "Колядки і щедрівки" (1914), що містить записи З.Доленги-Ходаковського та І.Вагилевича з 30-х років XIX ст., Ф.Бодянянського із 40-х років, Марка Вовчка, І.Лятоворського та О.Савчука з 60-х років і десятки рукописних збірників кінця XIX й початку XX ст. Чеський фольклорист І.Горак назвав "Колядки і щедрівки" Гнатюка "епохальним твором, що становить новий визначний період в історії слов'янської фольклористики".

Третім пісенним жанром, якому В.Гнатюк присвятив найбільше

уваги, були обрядові народні пісні весняного циклу, які він видав теж у досі не перевершеному збірнику "Гайки" (1909), що містить 184 основні тексти (без варіантів) та 107 мелодій, записаних на фонографі його другом О.Роздольським і розширені Ф. Колессою. У вступній статті В.Гнатюк подав вичерпну характеристику та історію їх збирання і публікування.

З ліроепічних пісень найбільше уваги він присвятив баладам. При їх дослідженні В.Гнатюк користувався порівняльним методом, заснованим на розшуках якомога більше варіантів. Застосування цього методу найліпше можна простежити у наукових розвідках "Пісня про покритку, що втопила дитину" (1918) та "Пісня про неплідну матір і ненароджені діти" (1922).

Цінні думки він висловив і щодо домінуючих жанрів українського фольклору – дум та історичних пісень, зокрема в рецензіях на їх видання. Між іншим, він був посередником між Лесею Українкою та Ф.Колессою в справі запису дум у Східній Україні, наслідком якої стали капітальні праці Ф.Колесси "Українські народні думи" (1921) та "Мелодії українських народних дум (1910).

В.Гнатюк одним з перших почав записувати та досліджувати новоутворені народні пісні, а також пісні українських заробітчан у США, Канаді і Бразилії. Їм він присвятив працю "Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності" (1902-1903). Пізніше він записував та досліджував і солдатські пісні, зокрема про першу світову війну.

2. Звичаї та вірування. Ще у студентські роки (1897) В.Гнатюк записав та опублікував звичай приймання парубка у колектив косарів, званий "Грицька". Йому належать і численні описи календарних і сімейно-побутових звичаїв, з яких найвизначнішим є збірник "Українські весільні обряди і звичаї" (1919), що, крім вступної статті В.Гнатюка, містить кільканадцять детальних описів весілля із різних сіл України, зокрема західної. Подібний збірник він присвятив і похоронним звичаям. Це книжка "Похоронні звичаї й обряди" (1912), що охоплює 20 описів із різних областей Західної України. У збірнику "Угорські духовні вірші" (1902) він подав описи одинадцяти похоронних ігор із Закарпаття.

3. Народна демонологія. Народною демонологією В.Гнатюк почав цікавитися під впливом праць чеха Ф.Ржегоржа, який довгі роки жив на Україні. У 1904 р. Гнатюк видав перший том збірника "Знадоба до українсько-руської демонології", що містив 396 до

того часу ніде не опублікованих народних оповідань демонологічного характеру. Наступний том цього капітального видання вийшов 1912 р. у двох книжках і подавав 1167 демонологічних оповідань. Отже, у цьому виданні надруковано 1575 оповідань про 53 демонологічні істоти. Це і досі унікальний збірник демонологічних оповідань у слов'янській фольклористиці. Теоретичні підсумки зібраного матеріалу він зробив у розвідці "Останки передхристиянського світогляду наших предків" (1912; скорочений передрук див. у кн.: В.Гнатюк. Вибрані статті про народну творчість. - Нью-Йорк, 1981. - С.213-247), що містить вичерпну характеристику таких маловідомих істот української демонології, як дідько, щезник, домовик, лісовик, чугайстер, водяник, блуд, лісниця, мамуна, мавка, русалка, покутник, опир, вовкулак та ін. Йому належить і переклад з російської мови на українську, редакція та видання праці В.Антоновича "Чари на Україні" (1905).

4. Народна проза була в центрі уваги В.Гнатюка. З неї і розпочалася його фольклористична діяльність. Вже перша його більша праця "Етнографічні матеріали з Угорської Русі" (1898-1912), охоплює 470 зразків, записаних ним під час шістьох експедицій на Закарпаття, і була найбільшою тогочасною регіональною збіркою у Слов'янщині. В ній він подав і першу науково обгрунтовану спробу класифікації жанрів народної прози (казки, байки, міфи, легенди, перекази, новели та анекдоти).

Свої погляди на народну прозу В.Гнатюк висловив у численних статтях та рецензіях. Він був одним з перших членів міжнародного союзу дослідників народної прози "Folklore Fellows" з центром у Гельсінкі (1907). Вчений високо оцінив міжнародний каталог казкових сюжетів фінського дослідника А.Арне "Verzeichnis der Märchentypen mit Hilfe von Fachgenossen ausgearbeitet" (1912), який вважав основою для укладення національних каталогів казкових сюжетів, зокрема й українського.

У 1916 р. він видав збірник казок про тварин "Українські народні байки". Щоб зрозуміти його значення, варто нагадати, що у той час у всій світовій фольклористиці було відомо лише кілька десятків сюжетів казок про тварин. А.Арне передбачав, що згодом можуть бути виявлені нові сюжети, однак у своєму каталозі казкам про тварин відвів тільки 299 чисел. Збірник В.Гнатюка лише з території Західної України охоплює понад 400 сюжетів, з яких 361 є цілком оригінальний. Отже, названий двотомник В.Гнатюка є най-

більшим збірником казок про тварин у світовій фольклористиці. Теоретичний аналіз цих казок В.Гнатюк зробив у вступній статті до збірника "Дякні уваги над байкою". Кращі зразки цього видання у власній літературній обробці він видав у 1918 р. окремою книжкою "Народні байки".

Кілька окремих збірників він присвятив фантастично-пригодницьким казкам: "Казки з Гачки" (1910), "Народні казки" (1913), "Баронський син в Америці" (1922). Теоретичні узагальнення цього жанру викладено у вступних статтях до них. Про їх художній рівень він писав: "Посидинокі казки можна порівняти з перлами, що були нанизані на нитку, а хтось розірвав нитку та й розсипав перли. Позбирані разом, вони творять дорогоцінний нашійник, якому ніхто не годен надивуватися. Не дивно, що ніякі літературні твори не мали ніколи такого розповсюдження, як казки, ані такого довгого життя" (В.Гнатюк. Вибрані статті. - Нью-Йорк, 1981. - С.167).

Не менш високу оцінку дав Гнатюк і соціально-побутовим казкам (новелам), які вважав багатомодним жанром. У збірнику "Народні новели" (1917) він підкреслив їх зв'язок з художньою літературою: лише у "Декамероні" Боккаччіо знайшов 15 сюжетів, що перейшли у народну традицію.

В.Гнатюкові належать і перший в українській фольклористиці самостійний збірник анекдотів - "Галицько-руські анекдоти" (1899), а в ньому і перша спроба їх класифікації.

Великого значення надавав В.Гнатюк і переказам, яким присвятив кілька окремих збірників. З них найвизначнішими є "Народні оповідання про опришків" (1910), що містять 258 переказів про народних месників карпатського регіону, головним чином про Олексу Довбуша, та "Народні оповідання про тютюнарів" (1915) - 77 переказів про нелегальну торгівлю тютюном на Гуцульщині і безуспішну боротьбу з нею місцевої влади.

Та чи найбільше уваги Гнатюк присвятив легендам. Уже під час першої подорожі на Закарпаття 1895 р. він їх записав 47. Там же він знайшов кілька десятків легенд у рукописних збірниках. Аналіз одного з таких збірників подано у праці "Легенди з Хитарського збірника" (1897). Його двотомник "Галицько-руські народні легенди" (1902), що містить 412 записів, серед них 148 власних, є і до сьогодні неперевершеним у слов'янській фольклористиці. З теоретичних статей В.Гнатюка про легенди на увагу заслуговують, зокрема, "Віршована легенда про рицаря і смерть" (1908) та "Леген-

да про три жіночі вдачі" (1910).

В.Гнатюк досліджував фольклор в усьому його комплексі, не оминаючи й т.зв. "сороміцький фольклор", який у той час (на жаль і сьогодні) вважався табу для фольклористики. Не маючи змоги опублікувати свої багаті записи цього жанру вдома, він їх надрукував у Німеччині в двотомнику "Das Geschlechtsleben des ukrainischen Bauervolkes" (1909-1912) в українському оригіналі та німецькому перекладі (319 еротичних оповідань).

5. Чимало уваги В.Гнатюк присвятив і методичі збирання фольклору. Як підкреслив І.Франко, він був "феноменально щасливим збирачем всякого етнографічного матеріалу". В записуванні фольклору у нього накопичився неабиякий власний досвід, яким він охоче ділився насамперед із сільськими кореспондентами та співробітниками, для яких підготував кілька десятків програм, анкет та питальників. Найдосконалішим з них є посібник "Українська народна словесність" (1917), який, крім методичних вказівок, містить систематизацію та класифікацію українського фольклору і широку бібліографію, що охоплює всю основну фольклористичну літературу.

Розробив він і текстологічні принципи записування та видання фольклорних матеріалів.

Значний внесок вчений зробив і в історію української фольклористики, зокрема своїми статтями про чільних представників цієї науки.

Крім українського фольклору, В.Гнатюк досліджував фольклор та етнографію майже всіх слов'янських народів: білорусів, росіян, поляків, чехів, словаків, болгар, сербів та хорватів. З представниками усіх цих народів він підтримував дружні зв'язки. Уважно стежив учений за розвитком фольклористики у Західній Європі. Його заходами в українському перекладі з'явилися такі шедеври світового фольклору, як фінський епос "Калевала" (1902), арабські казки "Тисяча й одна ніч" (1906), німецькі "Казки братів Грім" (1899) тощо. Тісні стосунки поєднували його з т.зв. "Фінською школою" у фольклористиці, заснованою професором Гельсінкського університету Юліусом Кроном та його сином Карлом. Крім К.Крона, він листувався з Анті А.Аарне, Вілле Логанесом Мансіккою й іншими представниками цієї школи. Особливою статтю він відзначив 100-річчя від народження фінського фольклориста Е.Ляярта.

ж ж ж

В.Гнатюк був не лише фольклористом, а й етнографом у теле-

рішньому розумінні цього слова. Вже у першій студентській праці він подав детальний опис плуга у с.Пужники біля Велеснева, зосередивши головну увагу на народних назвах окремих його частин. Переважно з цього ж села він черпав і матеріал для своїх пізніших розвідок "Народна пожива і спосіб її приправи у Східній Галичині" (1899) та "Народна пожива на Бойківщині" (1906). Після першої світової війни він видав окремий збірник, присвячений народній кулінарії, — "Народна пожива в Галичині" (1918), що об'єднує сім статей різних авторів. Цей збірник ще й сьогодні належить до основної літератури про українську народну кулінарію.

Із праць Гнатюка про народні ремесла та промисли заслуговують на увагу: "Кушнірство в Галичині" (1899) і "Ткацтво у Східній Галичині" (1912). Обидві побудовані на матеріалах, зібраних самим автором. Важливе значення для етнографії має і його дослідження "Руські оселі в Бачці" (1898), що детально характеризує побут українського населення нинішньої Войводини у Югославії, зокрема їх мову, освіту, житло, одяг, сімейні відносини, громадське життя, економічний та соціальний стан населення, а також і його розвідка "Гуцули" (1924).

Діяльність на літературному полі

Ще у студентські роки під безпосереднім керівництвом І.Франка В.Гнатюк почав вивчати рукописні пам'ятки ХУП—ХУШ ст., знайдені ним під час польових експедицій. Першим таким рукописом був збірник із с.Хітар, Стрийського повіту, якому він присвятив три статті. Кілька десятків рукописних збірок знайшов він на Закарпатті. За його ініціативою Г.Стрипський передав до архіву НТШ 80 старовинних рукописів.

Найбільшим внеском в історію давньої української літератури є його праця "Угороруські духовні вірші" (1902), в якій подано опис 8 знайдених ним рукописів та опубліковано 225 віршів із них. Цією працею В.Гнатюк переконливо довів, що у ХУП—ХУШ ст. на Закарпатті існувала багата література, писана народною мовою. Саме тому окремі твори цієї літератури були популярні в народі ще у другій половині ХІХ ст. Вони часто переписувалися і через рукописні збірники потрапляли до фольклорної традиції.

У 1903 р. він опублікував "Співанник із Грушова", твори якого переписані із давніших рукописів, що задокументовано чотирма піснями.

Опис іншого рукопису з ХУІІІ ст. подано у праці "Хоценський співаник Левицьких" (1909) разом із списком усіх 134 пісень та публікацією 27 текстів із нього.

У розвідці "Угроруський співаник Івана Грядилевича" (1909) він описав рукописний співаник із с.Рипинне на Закарпатті, подавши із нього 5 текстів.

Востаннє до цієї проблематики він повернувся у 1922 р. працею "Збірник Петра Колочавського". Це збірник першої половини ХУІІІ ст., що містить цілий ряд напівнародних творів.

В.Гнатюк належить і перша ґрунтовна розвідка про розвиток новітньої закарпатоукраїнської літератури, тобто літератури другої половини ХІХ ст., подана у другій частині його праці "Гусина в Угорщині" (1899), опублікованій у Празі чеською мовою. В ній він розглядає несприятливі умови розвитку літератури на Закарпатті, аналізує та характеризує творчість таких літераторів, як Олександр Духнович, Іван Раковський, Анатолій Кралицький, Кирило Сабов, Олександр Митрак, Євген Фенцик, Євменій Сабов, Михайло Врєбєль, Крїї Жаткович, Ласло Чопей та Гїядор Стрипський. Принагідно він згадує і багатьох менш визначних діячів літератури.

У статті "Общество св.Василія в Ужгороді" (1902) В.Гнатюк дуже критично поставився до єдиного руського літературного товариства на Закарпатті, вважаючи його перш за все за штучну мову - "язичіє" та відірваність від народного ґрунту "мертвонародженим плодом". В умовах гострої угорської цензури на переломі ХІХ та ХХ ст. майже вся "літературна" діяльність на Закарпатті обмежувалась видаванням календарів ("місяцословів"). У 1897-1902 рр. Гнатюк на сторінках галицької преси прорецензував десять закарпатоукраїнських календарів.

Під безпосереднім впливом В.Гнатюка почав писати народною мовою Гаврил (Габор) Костельник, уродженець Руського Керестура у Бачці. Гнатюк із захопленням привітав його студентський дебют - ідилічну поему "З мойого валала", видану у Жовкві 1904 р. За його ініціативою Петербурзька Академія наук нагородила цю книжку премією, що мало неабиякий вплив на подальший життєвий шлях Г.Костельника. Він зміг приїхати вчитися до Львова, а згодом став найвизначнішим культурним діячем югославських русинів - автором ґраматики їхньої літературної мови та багатьох літературних і наукових творів.

Немалі заслуги має В.Гнатюк і в справі розвитку загально-

української літератури. Він доклав значних зусиль до відкриття пам'ятника Івану Котляревському у Полтаві. Кількома статтями дослідник звернувся до творчості Тараса Шевченка. Вже у 1897 р. на одному із семінарів О. Колесси у Львівському університеті він виступив з доповіддю "Вплив українсько-руської народної поезії на Шевченкову поему "Тайдамаки", а в статті "Нові матеріали до біографії Шевченка" (1899) опублікував спогади М. Лазаревського про перші літа заслання Т. Г. Шевченка та невідомі листи Т. Г. Шевченка до Я. Кухаренка.

В "Літературно-науковій бібліотеці" у 1901-1907 рр. він видав твори найвизначніших письменників Східної України: повість Григорія Квітки-Основ'яненка "Маруся", три книжки "Народних оповідань" Марка Вовчка, дві книжки Олександра Кониського ("Молодий вік Максима Одиця" та "Листи про Ірландію"), три книжки оповідань Пантелеймона Куліша ("Ориця", "Українські оповідання", "Листи з хутора"), дві книжки творів Леся Мартовича ("Нечитальник", "Хитрий Панько і інші оповідання"), збірник оповідань Данила Мордовця ("Сповідання"), дві книжки творів Івана Нечуя-Левицького ("Хмари", "Гуморески"), три книжки "Оповідань" Олекси Стороженка та його легенду "Марко Проклятий", історичні оповідання Андрія Чайковського тощо.

Як уже згадувалося, В. Гнатюк значною мірою спричинився до популяризації творчості Івана Франка, перш за все виданням його поезій "Мій Ізмарагд" (1897) та збірника "Привіт д-ру Івану Франку в 25-літній ювілей літературної його діяльності" (1898), який був підсумковою працею про багатогранну діяльність І. Франка. В. Гнатюк - його упорядник та автор передмови. До участі у збірнику він залучив майже всіх видатних діячів української літератури: Леся Українку, Федора Вовка, Бориса Грінченка, Івана Нечуя-Левицького, Агатангела Кримського, Івана Тобіловича, Михайла Грушевського та Олену Пчілку. Західну Україну у ньому представляли Наталя Кобринська, Іван Копчак, Іван Петрушевич, Євгенія Ярошинська, Уляна Кравченко, Володимир Левицький, Данило Млака; Закарпаття - Юрій Жаткович. Виданням збірки "Зів'яле листя", що містила пісні на слова І. Франка, він сприяв ще більшій популяризації творчості поета. Завдяки В. Гнатюкові з'явилася друком і повна бібліографія творів І. Франка за 25 років (1874-1898), укладена М. Павлюком. Гнатюк був редактором книжок І. Франка "Шевченко у польській революційній легенді" (1901) та драми "Украде-

не щастя" (1901).

У 1914 р. він очолив підготовчий комітет по вшануванню 40-річчя літературної праці І.Франка, підготував до друку збірник "Привіт Іванові Франкові в сорокліте його письменської праці" (1916). Цей збірник складався із двох частин: літературної і наукової. В першій наведені вірші й оповідання Адольфа Черного, Володимира Короленка, Максима Горького, Петка Тодорова, Лесі Українки, Тимка Бордуляка, Леся Мартовича, спогади Уляни Кравченко, Федора Вовка та деякі інші твори. У другій - до того часу ніде не друкovanі наукові праці 24 вчених, серед яких є імена найвизначніших тодішніх славістів (Ватрослав Ягич, Олексій Шахматов, Александер Ержкнер, Ян Бодуен де-Куртене, Альфред Биссен, Іржі Полівка, Федір Корж, Іван Зілинський та ін.). Сам В.Гнатюк взяв у ньому участь розвідкою "Запропашена збірка угорських казок". Востаннє він віддав шану своєму учителеві та другові статей "Роковини смерті Івана Франка" (1926), написаню за кілька місяців до своєї кончини.

Із тогочасних письменників Східної України В.Гнатюк підтримував найтісніші стосунки з Михайлом Коцюбинським. У 1899 р. він упорядкував та в очолюваній ним "Українсько-руській видавничій спілці" видав першу його книжку - збірку оповідань "В путях шайтана", а згодом "По-людськи" (1900), "Поединок і інші оповідання" (1903) та "У грішний світ" (1905). Ці чотири книжки охоплювали майже всю літературну творчість М.Коцюбинського. У 1905 р. В.Гнатюк вперше зустрівся з письменником особисто і здійснив з ним подорож на Гуцульщину. Пізніше вони ще кілька разів зустрічалися, а 1911 р. разом провели цілий місяць у Криворівні, звідки Коцюбинський виїжджав у найвіддаленіші гуцульські села. Наслідком цієї подорожі Коцюбинського на Гуцульщину стала його повість "Тіні забутих предків" (1912).

За посередництвом М.Коцюбинського В.Гнатюк познайомився і з іншими письменниками Східної України, перш за все з Панасом Мирним (П.Рудченко). Між 1900 та 1903 рр. він упорядкував та надрукував п'ять його книжок: "Лихі люди", "Лихий попутав", повість "Морозенко", збірки оповідань "Лови" та "Серед степів". За цензурних обмежень у царській Росії він не зміг видати повного зібрання творів П.Мирного.

Від 1898 р. В.Гнатюк листувався з Лесею Українкою, а 1899 р. уклав та видав збірку її поезій "Думи і мрії". Того ж року він



випустив її переклади творів Г.Гейне ("Атта Троль", "Раткліф"), а наступного року її переклад драми Метерлінка "Неминуча". На сторінках "Літературно-наукового вісника" він час від часу рецензував її твори, що виходили поза "Українсько-руську видавничю спілку".

Разом з І.Франком В.Гнатюк брав безпосередню участь у виданні наукових праць Михайла Драгоманова: "Розвідки про українську народну словесність і письменство" (1899-1907), "Шевченко, українофіли та соціалізм" (1906) і "Микола І.Костомарів" (1901). Сам він підготував до друку спогади Драгоманова про студентські роки - "Два учителі" (1902) та його нарис "Козаки" (1902). Кількома ґрунтовними рецензіями він відгукнувся на твори М.Драгоманова, що вийшли у Швейцарії.

Видавав він і твори новіших літераторів. Під редакцією В.Гнатюка з'явилися "Повісті й оповідання Володимира Виняченка" (1903), збірки оповідань Богдана Лепкого "З життя" (1899) та "Кара" (1905). Натомість він дуже критично поставився до творчості "молодомузіців" (В.Бирчак, В.Пачовський, П.Карманський, О.Луцький), вважаючи її відірваною від життя.

На окрему увагу заслуговують взаємини В.Гнатюка з Агатанґелом Кримським, що розпочалися ще 1897 р. У 1901 р. В.Гнатюк видав "екзотичні поезії" А.Кримського під назвою "Пальмове гілля". У 1903 р. з ініціативи В.Гнатюка Кримського було обрано дійсним членом НТШ, в зв'язку з чим Гнатюк написав про нього окрему статтю в бібліографію його творів. Згодом під редакцією Гнатюка з'явилися наукове праця Кримського "Мусульманство та його будучність" (1904) і повість "Андрій Лаговський" (1905).

Щира дружба і взаємна співпраця зв'язувала В.Гнатюка з Євросом Грінченком. Коли наприкінці 1899 р. Б.Грінченка було позбавлено роботи і він опинився без засобів до існування, Гнатюк виклопотав для нього певний гонорар за цикл віршів "Зернятка", драми "Серед бурі" та "Арсен Яворський", оповідання "Як я вмер", нарис про Ганну Барвінок, цикл перекладів із поезії Г.Гейне тощо. У 1902 - 1906 рр. він прорецензував шість книжок Б.Грінченка.

Високо цінував він і наукову та літературну творчість професора Карлового університету у Празі Івана Пулюя. Ще у 1900 р. він опублікував на сторінках ЛНВ одержану від нього поему П.Куліша "Маруся Богуславка", листи Куліша до А.Кримського та інші матеріали. В тому ж році у "Літературно-науковій бібліотеці" він видав

Його наукову працю "Непропаша сила" та "Нові і перемінні звізди", що пізніше вийшли у кількох наступних виданнях. У некролозі І.Пулюя В.Гнатюк підкреслив світове значення цього недооціненого українського вченого.

Значні заслуги має В.Гнатюк і в справі популяризації творів західноукраїнських письменників. У "Літературно-науковій бібліотеці" він видав десятки книжок письменників Галичини та Буковини, серед яких варто згадати збірки новел та нарисів Ольги Кобилянської "Покора" (1899) та "До світла" (1905); дві збірки оповідань Наталії Кобринської - "Дух часу" (1899) та "Ядзя і Катруся" (1904); шість книжок оповідань Степана Ковалева "Громадські промисловці" (1899), "Риболови" (1903), "Чародійна скрипка", "Писанка" (1910), "В останній лавці" та "Щаслива бабуня" (1911); "Оповідання" Осипа Маковея (1904); дві книжки оповідань Леся Мартовича "Нечитальник" (1900) та "Хитрий Панько" (1903); дві книжки новел Василя Стефаника "Дорога" (1901), "Моє село" (1905) та ін.

Навіть стислий огляд внеску В.Гнатюка в українську літературу свідчить про його незаперечні заслуги в цій області. Не менше зробив він і в справі популяризації літератури інших слов'янських народів. Головною трибуною для такої пропаганди були для нього знов-таки "Літературно-наукова бібліотека" та "Літературно-науковий вісник".

З російської літератури він найбільше цінував творчість Льва Толстого. У 1901 р. він видав його роман "Відродження", а в 1903 р. повість "Крейцарева соната". Згодом він переклав і надрукував повість Толстого "Смерть Івана Ілліча" (1904) та політичний памфлет проти російсько-японської війни "Схаменіться!" (1905). Під редакцією Гнатюка в Галичині з'явилися ще три книжки творів Л.Толстого: "Севастопольські оповідання" (1905), "Козаки" та "Кавказькі оповідання" (1906).

Трьома книжками представив він українському читачеві і творчість Івана Тургєнева: "Ася", "Весняні води" та "Муму" (1904). Видав він і дві книжки оповідань Антона Чехова: "Каштанка" (1901), "З моря та інші оповідання" (1903), оповідання Федора Достоєвського "Грач" (1903), Всеволода Гаршина "З війська" (1905), Миколи Гоголя "Вій та інші оповідання" (1902).

Ще у студентські роки зацікавили В.Гнатюка соціально-загострені твори Максима Горького. У 1900 р. він переклав його опо-

відання "Челкаш" та вмістив у ЛНВ. Згодом він тут же надрукував його оповідання "Мальва", "Серед степу", "Пісня про буревісника" у перекладах С.Гуменюка та М.Лозинського. Окремими книжками він видав твори М.Горького "На дні життя" (1903), "Мальва та інші оповідання" (1904). У 1904 р. Гнатюк через М.Коцюбинського розпочав з М.Горьким листування, а у 1905 р. опублікував статтю "Популярність М.Горького в Росії".

В.Гнатюк гостро й безкомпромісно виступав проти тих російських авторів, які заперечували існування української літератури, вважаючи її регіональним відтинком російської літератури (Флоринський, Вергун, Істрин).

Сам він опублікував у Росії російською мовою кілька своїх наукових статей та як дійсний член Російської Академії наук листувався з багатьма російськими вченими (О.Шахматов, В.Розов, М.Дурново та ін.).

Дуже добре В.Гнатюк був обізнаний і з польською літературою, зокрема з т.зв. "українською школою", яка мала значний вплив і на розвиток української літератури. На сторінках ЛНВ він систематично друкував твори польських авторів, часто у власному перекладі (твори В.Оркана, Б.Пруса). Окремими книжками він видав драму В.Оркана "Скапаній світ" (1900), два томи оповідань К.Сроковського (1901) та "Листи до галицьких приятелів" А.Мицкевича (1905). В його перекладі побачила світ і велика наукова праця В.Олехновича "Раси Європи і їх історичні взаємини" (1902). Він присвятив некрологи польським діячам Б.Грабовському, А.Дигасинському, Яну Мацейовському, П.Хмельовському та С.Шпір-Попельовському.

Тісні взаємини він підтримував з чеськими та словацькими літераторами, серед яких були Франтішек Ржегорж, Іржі Полівка, Іржі Горак, Ченек Зібрт, Франтішек Тихий, Рудольф Гулька, Франтішек Главачек, Самуел Цамбел та ін. Під редакцією В.Гнатюка з'явилася і книжка І.Кістяківського "Іван Гуо" (1901). Чимало праць Гнатюка було опубліковано у чеських наукових журналах "Slovanský přehled", "Slavia". Безпосередньо чеській літературі він присвятив кілька статей: про письменницю Кароліну Светлу (1899), літературне товариство "Май" (1902), біобібліографічну довідку про літературознавця М.Мурка (1918). Він також автор статей про діячів сербської, хорватської, словінської та болгарської літератур.

Як класичний філолог В.Гнатюк стежив і за розвитком неслів'янських літератур. Ще будучи студентом Львівського університету у семінарі проф.Цвіклінського він прочитав доповідь на тему "Релігійні обряди в Одиссеї". Пізніше під його редакцією вийшли друком чотири книжки "Іліади" Гомера у перекладі П.Ніщинського (1902), книжка грецького письменника Лукіяна "Юпітер у клопотах" (1902) та класичний твір римського історика й риторика Курція Руфа "Фільотас" (1899).

З німецької мови В.Гнатюк переклав твори Густава Гаєрштама, А.Конан-Дойля, Катуль Мендес, Соломона Райнаха, І.Рейнона та Г.С.Чемберлена. За його ініціативою було видано драми Гергарта Гауптманна "Візник Геншель" (1899) та Кароля Гуцкова "Уріель Акоста" (1900), а також повість Г.Кляйста "Маркіза О..." (1904).

З французької літератури під редакцією В.Гнатюка вийшли друком дві книжки оповідань Гю де Мопассана – "Дика пані і інші оповідання" (1899) та "Горля і інші оповідання" (1902). Крім того, він переклав на українську мову і видав "Палкий роман" Марселя Прево (1901), "Суд чотирьох" Едгарда Валлеса (1906), "Шифровані телеграми" Еліона Флявера (1903). Некрологами В.Гнатюк відзначив смерть Еміля Золя, Едварда Паєрона і кількох інших французьких письменників. Писав він і про сторіччя народження Оноре де Бальзака та двохсторіччя смерті Жана Расіна.

Під його редакцією вперше в українській літературі з'явилися переклади визначних творів американської літератури: "Звіробійник". Дж.Ф.Купера (1905), "Том Соєр" Марка Твена (1906) та наукова праця А.Д.Уайта "Розвій поглядів на лихву" (1904).

Писав він і про датську, шведську, норвезьку й австрійську літератури.

Основна діяльність В.Гнатюка на літературному полі була пов'язана з "Українсько-руською видавничою спілкою" (1899–1912) та її виданням "Літературно-наукова бібліотека". У двох серіях цієї бібліотеки він протягом 12 років відредагував і видав понад 140 книжок. Завданням редактора був підбір текстів, листування з авторами і перекладачами, редакторська обробка текстів (часто і їх механічне переписування) та всі коректури. Всю цю величезну роботу Гнатюк виконував виключно сам і безплатно. Це був справжній подвиг, з яким можна порівняти хіба що літературно-громадську діяльність І.Франка та організаційну й наукову діяльність М.Грушевського.

Не меншим подвигом була й редакторська праця В.Гнатюка у місячнику "Літературно-науковий вісник" (1899-1907 та 1922-1926). Гнатюк відповідав за випуск кожного номера. Сам він опублікував на його сторінках понад 40 великих статей, стільки ж перекладів творів художньої літератури та понад 500 рецензій, біо-бібліографічних довідок, некрологів, оглядів літератури, інформативних довідок тощо (головним чином під криптонімами "В", "В.Г." або без підпису).

Мовознавча діяльність

Записуючи фольклорні матеріали, В.Гнатюк велику увагу приділяв точності запису, намагаючись передати найменші нюанси мови фольклорного твору. Тим-то його записи мають не лише фольклористичну, а й мовознавчу, перш за все діалектологічну вартість. З цього погляду високу оцінку їм дали такі лінгвісти, як В.Ягич, О.Брох, С.Цамбел, Ф.Пастрнек, Б.Тимченко, І.Паньківич, Й.Дзєндзелівський, Л.Гумецька, О.Горбач, Я.Рудницький та ін. Гнатюка по заслугі вважають одним з кращих українських діалектологів кінця ХІХ і першої чверті ХХ ст.

Та діалектологія була не єдиним предметом його мовознавчих інтересів. Цікавився він також порівняльною лінгвістикою, історичною і нормативною граматиною, правописом, стилістикою, лексикологією, соціолінгвістикою, топонімікою та іншими ділянками українського мовознавства і в кожній з них залишив помітний слід.

Як діалектолог він був найліпше обізнаний з карпатською групою південно-західних говорів, які під час своїх експедицій вивчив дуже докладно. Їм він присвятив і кілька окремих праць, що з'явилися майже одночасно з дослідженнями мовознавців І.Верхратського та О.Броха. Вже у перших статтях "Деяко про Русь Угорську" (1895), "Руські оселі в Бачці" (1898) та "Русини в Угорщині" (1899) він порушив деякі мовознавчі проблеми, які пізніше розвинув в окремих працях, перш за все у розвідці "Русини Пряшівської єпархії і їх говори" (1900). Говори населення нинішньої Пряшівщини він поділив на дві основні групи: руснацькі (руські) та слов'янські (пословечені). Обидві групи він вважав говорами української мови. Щодо першої групи, він мав повну рацію, у другій групі переважали словацькі елементи, і пізніші дослідники її справедливо віднесли до словацької мови.

Мова, на думку В.Гнатюка, не була вирішальним критерієм для

встановлення національності досліджуваного регіону. Для нього важливішим було національне почуття самого населення, яке в той час на території нинішньої Східної Словаччини не було ще кінцево вимеженим. Населення Пряшівщини вважало себе "руським" не лише за національністю, а й за приналежністю до церкви східного обряду (грекокатолицької та православної). Гнатюк допускав, що т.зв. "слов'яки" можуть у майбутньому визнати себе частиною словацького народу, а це й справді сталося. В другій частині праці "Русини Пряшівської єпархії і їх говори" В.Гнатюк розглянув "руснацькі" (українські) говори Пряшівщини, підкресливши їх велику диференціацію, якої немає в жодному іншому українському регіоні. Він більш детально дослідив мову одинадцяти сіл Спиша, Шариша та Земплина, ілюструючи свої висновки конкретними зразками мови кожного із цих сіл.

Друга робота В.Гнатюка мовознавчого характеру "Словаки чи русини?" (1901) була відповіддю на рецензію його праці "Руські оселі в Бачці" росіянина О.Соболевського та чеха Ф.Пастрнека. Обидва лінгвісти на підставі аналізу мовних зразків, опублікованих Гнатюком, прийшли до висновку, що ця мова є говіркою не української мови, як твердив Гнатюк, а словацької. Отже, і населення, що користується цією мовою, слід вважати словаками. Гнатюк спростував таку думку, навівши аж 60 мовних ознак, які споріднюють цю говірку із українською мовою. Мову русинів Бачки він вважав "справді сильно пословаченою, хоч через те іще не словацькою". Однак і тут він підкреслив, що сама мова не є достатнім аргументом для визначення національності населення. Не менш важливе почуття самого населення, його психологія, релігія, антропологічні ознаки, історичний розвиток, фольклор, ставлення до нього сусідів тощо. А ці ознаки аж ніяк не дають дослідникам права зараховувати русинів Бачки до словаків. Щодо цього майбутній розвиток повністю підтвердив висновки Гнатюка, які згодом прийняли й обидва рецензенти.

Дискусія про національність русинів Бачки на цьому не закінчилася, а навпаки, набула широких розмірів. У ній взяли участь десятки вчених та публіцистів. Сам Гнатюк поповнив дискусію статтю "Чи бачванський говір словацький?" (1905). На поставлене питання він відповів негативно, хоч і більш стримано, ніж раніше. Замість теоретичних дискусій він закликав учених до комплексного вивчення цього питання. На конкретному матеріалі він

довів, що мовні явища, які дехто вважає винятково словацькими, зустрічаються і на українсько-білоруському та українсько-польському пограниччі. Щодо "слов"яків" Закарпаття, він пішов ще на більші уступки, запропонувавши вважати цю етнічну групу "мішаною русько-словацькою так довго, доки докладні і всесторонні наукові дослідження не вирішать інакше".

Багато цінних думок про говори закарпатських русинів він висловив у своїх рецензіях на праці про ці говори норвезького славіста О.Броха та інших дослідників, перш за все А.Будиловича і С.Цамбела.

Грунтовну характеристику гуцульських говорів В.Гнатюк подав у другій частині своєї передмови до збірника "Народні оповідання про опришків" (1910). Він наголосив, що оригінальність говорів полягає у їх фонетиці та лексиці, тоді як морфологія та синтаксис майже тотожні з іншими українськими говорами. До появи монографії Б.Кобилянського "Гуцульський говір і його відношення до говорів Покуття" (1928) праця Гнатюка була найдосконалішим описом народного говору гуцулів. За рекомендацією В.Лича та О.Шахматова Російська Академія наук у Петербурзі нагородила книжку Гнатюка "Народні оповідання про опришків", що містила й опис гуцульського говору, премією О.Котляревського.

У короткій, але змістовній статті "До бойківського говору" (1902) В.Гнатюк вказав на кілька невідомих тодішньому мовознавстві унікальних явищ, що не зустрічаються в жодній слов'янській мові. Він звернув увагу на залишки старослов'янського аориста в живій мові бойків ("сих", "повіх"), чим спростував загальноприйнятту у мовознавстві думку, що аорист був виключно доменою книжкової мови.

Цікавився В.Гнатюк і мовою різних соціальних груп - арго. В додатку до своєї першої наукової праці "Лірники" (1896) він навів "Словарець лірницького говору", в якому подав 520 висловів (в них майже 300 корінних слів), записаних від сліпого лірника Я.Златарського із Наддністрянщини. В рецензії на працю Ю.Яворського "Класа ролемберски" він подав понад сто арготизмів львівських злодіїв, яких у рецензованій праці не було. Тут же, на підставі власного досвіду з університетських часів, розповів про способи творення студентських арготизмів. У рецензії на працю П.Нелидовича "Тарабарский язык" (1903) він навів кілька випадків творення таємної мови молоді західної Галичини, ана-

логічних до творення таємної мови молоді Чернігівської губернії.

До актуальних питань української лексикографії В.Гнатюк звертався у численних рецензіях на двомовні, тлумачні, термінологічні та діалектологічні словники, наприклад: "Русько-німецький словарь" О.Поповича (1904), "Русько-латинський словарець для руських гімназій" Ю.Кобилянського (1907), "Словар чужих слів" З.Кузелі та М.Чайковського; "Українська номенклатура вищих рослин" М.Мельника (1922) тощо.

Протягом усього життя В.Гнатюк боровся за чистоту літературної мови та запровадження єдиного українського правопису на всіх українських землях. Своїми ідеологічними противниками у справах мови він вважав у першу чергу "москвофілів". Боротьбі з ними він присвятив ряд публіцистичних статей ("Чи є яка логіка у наших москвофілів?" (1899), "Боротьба з українською мовою" (1900), "Бретик між москвофілами" (1903), "Культурність галицьких москвофілів" (1905).

Особливу увагу Гнатюк приділяв вивченню української мови в школі. В ґрунтовній статті "В справі науки української мови в середніх школах" (1913) підкреслив велике значення вивчення літературної мови на базі місцевих говірок та фольклору. До цього питання він повертався і в численних рецензіях на шкільні підручники. Власну друковану продукцію Гнатюк свідомо збагачував народною лексикою, чим викликав закиди з боку мовників-пуристів. З цього погляду цікавою була викликана ним дискусія у західноукраїнській пресі про слово "піп", в якій сам Гнатюк взяв участь двома статтями: "Чи слово "піп" образливе?" та "Ще раз про слово "піп" (1904).

Методично-консультативний характер мають його статті "Як писати займенник "ся" при дієсловах?" (1907) та "Чи можливе тепер у нас уніфікування літературної мови та правопису?" В останній він закликав до створення спеціальної комісії із мовознавців східних та західних областей України, яка б опрацювала спільний правопис для всіх українських територій, що мав би стати обов'язковою нормою для преси, школи, установ та врешті-решт і для побуту.

Особливо гостро турбувало В.Гнатюка питання літературної мови на Закарпатті, де побутувала велика кількість як народних говорів, так і не менше варіантів літературної мови. Надто міцно тут укорінилося "язичіє" – суміш церковнослов'янської, росій-

ської мов та місцевих діалектів без кодифікованих правил. Уже у 1902 р. у статті "Руська мова в Угорщині" В.Гнатюк вказав на реакційну суть "язичія" і закликав закарпатську інтелігенцію звернутися до народної мови. Цю думку він розвивав і в наступних статтях.

Реакційна закарпатська преса не раз обвинувачувала В.Гнатюка у зраді загальнооруській єдності. У статті "Новітні фариси" (1905) вчений переконливо довів, що закарпатські "москвофіли" повністю відірвані від свого народу і ставляться до нього з явним презирством, сліпо виконуючи шовіністичну політику угорського уряду, спрямовану на ліквідацію всього руського та мадяризацію неугорських націй. З другого боку він щиро привітав перші спроби американських русинів видавати популярні книжки мовою, близькою до народної.

Революційний рух на Україні 1917-1918 рр. дав В.Гнатюкові нові надії на всебічний національний розвиток українців. У листі до міністра освіти УНР П.Стебницького від 11 листопада 1918 р. він накреслив широкий план покращення науково-дослідної роботи на Україні, що охоплював і видання спеціального мовознавчого журналу, першочерговим завданням якого мала б стати турбота про чистоту української мови.

У статті "Українська мова і правопис" (1923) В.Гнатюк привітав появу "Найголовніших правил українського правопису", що їх видала Всеукраїнська Академія наук у Києві 1921 р., але водночас висловив кілька серйозних зауважень.

1922-1923 рр. на сторінках "Літературно-наукового вісника" В.Гнатюк опублікував серію статей на правописні теми в циклі "В справі української правописі". Метою їх, як підкреслюється у вступі, була підготовка ґрунту для опрацювання загальноукраїнського правопису, що можна буде здійснити лише тоді, "коли настануть нормальні зносини Києва зі Львовом та іншими культурними центрами українського життя". Кожна із шістнадцяти статей циклу присвячена одній темі і розв'язує одну конкретну проблему. Значна частина настанов В.Гнатюка була згодом узаконена у нормах українського правопису.

У 1924 р. В.Гнатюк написав цикл із дванадцяти статей під назвою "В справі української літературної мови". Всі вони присвячені спірним проблемам правопису іменників. У тому ж 1924 р. він почав писати окрему книжку під назвою "Уваги про українську

правопис і літературну мову", що мала узагальнити його ціложиттєвий доробок на цій ділянці, але не бачачи перспективи її видання, він на 149-ій сторінці припинив працю. У вступі він закликає Українську Академію наук провести науково обґрунтовану реформу українського правопису та радикальні реформи вивчення української мови в школах.

Востаннє про питання загальноукраїнського правопису В.Гнатюк висловився в замітці до статті М.Грушевського "До управління українського правопису", написаній з приводу проекту нового правопису української мови, ухваленого на науковій конференції у Харкові в 1926 р.

У 20-их роках В.Гнатюк і далі уважно стежив за розвитком літературної мови на Закарпатській Україні, що її у 1919 р. було прилучено до Чехословаччини. Він підтримував тісні зв'язки із Закарпаттям, головним чином завдяки посередництву свого друга мовознавця Івана Панькевича, який від 1919 р. був мовним консультантом шкільного реферату, редактором перших українських журналів та наукових збірників, викладачем української мови в Ужгородській гімназії. У 1922 р. І.Панькевич залучив Гнатюка до співпраці над "Словником закарпатоукраїнських говорів" та опублікував кілька його статей в ужгородській пресі ("Підкарпатська Русь", "Науковий збірник товариства "Просвіта" в Ужгороді").

У 1924 р. В.Гнатюк на замовлення Ф.Тихого написав свою найґрунтовнішу теоретичну працю про мовне питання на Закарпатті - "В справі літературної мови підкарпатських русинів". Її гостра спрямованість проти шовіністичної політики чеської влади на Закарпатті спричинилася до того, що вона була надрукована лише через сорок років після її написання. Гнатюк справедливо закидав чеському урядові, що за п'ять років той не зробив нічого, щоб комплексно дослідити цю територію і остаточно вирішити перш за все мовне питання, в якому і досі існує неймовірний хаос та різнобій. На його думку, на Закарпатті повинна запанувати українська літературна мова, однак перехід до неї повинен бути поступовим, а не насильним. Тимчасовим перехідним ступнем до літературної мови міг би бути верховинський діалект (тобто жива мова народу) і навіть етимологічний правопис. Саме з цих позицій у своїй рецензії він щиро привітав "Граматику російського язика" І.Панькевича.

Пішучи про В.Гнатюка як мовознавця, не можна оминати його

довгочасної боротьби за скасування указу 1876 р., яким було заборонено офіційне вживання української мови в Російській імперії. На цю тему він опублікував понад десять статей.

В статті "Російська цензура й українська мова" (1903) він піддав нищівній критиці жорстокі заходи царського уряду щодо української мови. Стаття виходить далеко за рамки мовного питання і стосується всього суспільного ладу в Росії. Тут же він дослівно передрукував царський указ 1876 р., яким було заборонено друкування в Росії книжок українською мовою, прикладне читання доповідей, театральні вистави та ввіз українських книжок з-за кордону. Під впливом загального обурення російський уряд на початку ХХ ст. пішов на певні уступки, однак запровадив сувору цензуру. Про її дії Гнатюк навів конкретні факти: із 45 книжок, поданих до цензурного комітету 1900 р., 22 (зокрема й Біблію) було заборонено друкувати.

Найбільше статей про мовне питання в Росії Гнатюк опублікував у 1905-1906 рр., коли в Росії піднялася хвиля революційних протестів проти утиску українського слова. Під впливом революційного руху 1906 р. указ 1876 р. було формально скасовано, у чому ^{заслуга} немала ^{лежить} В.Гнатюку.

Боровся вчений і проти намагань деяких російських та інших слов'янських діячів створити з російської мови воєслов'янську, скасувавши тим самим усі слов'янські національні мови. Ідеологом таких тенденцій на початку ХХ ст. був "воєслов'янин із Куликова" Д.Вергун - редактор віденського журналу "Славянський век", критиці якого Гнатюк присвятив кілька статей.

Борючись проти реакційного слов'янофільства, В.Гнатюк послідовно підтримував слов'янознавство як самостійну наукову дисципліну. Він позитивно оцінив хрестоматію слов'янських мов: "Slavische chrestomathie mit Glossaren" Ericha Bernkera (1902) та "Srovnávací šitanka slovanských jazyků" Stanislava Formana

(1910). Останню книгу він протиставив науковим працям чеського історика й демографа Любора Нідерле, який, наслідуючи російських слов'янофілів, вважав українців етнічною групою російського народу.

Висновки

Ми розглянули внесок В.Гнатюка у три основні ділянки гуманітарних наук: фольклористику, літературознавство та мовознавство.

во. В кожній з них він залишив помітний слід.

Як фольклорист він був наприкінці XIX і в першій чверті XX ст. найвизначнішим дослідником української народної культури, а в цілому ряді питань – неперевершеним авторитетом і до сьогодні. Його непересічний талант виявився на різних теренах: він був активним збирачем фольклору, видавцем унікальних корпусів українського фольклору та етнографії, організатором польових досліджень, автором десятків теоретичних праць про народну творчість. Йому належить розробка важливих методологічних принципів збирання, дослідження й видання фольклорно-етнографічних матеріалів. Хоч в силу об'єктивних причин Гнатюк не створив власної фольклорної школи, все ж протягом трьох десятиріч він фактично давав напрям розвитку фольклористики й етнографії у Західній Україні. Вчений вивів українську фольклористику із стадії аматоризму і поставив її на міцний науковий ґрунт, залучивши таким чином український фольклор до загальноосвітнього контексту.

Немалі заслуги має В.Гнатюк і в історії української літератури, насамперед як організатор "Українсько-руської видавничої спілки", в якій сам зредагував та видав майже півтори сотні книжок з української та світової літератури. Від 1899 по 1906, а потім від 1922 по 1926 рр. він був редактором "Літературно-наукового вісника", що завдяки йому став найвизначнішим українським літературно-громадським журналом і зіграв важливу роль у справі об'єднання літературних сил Східної та Західної України. Давню українську літературу він збагатив віднайденням, описом та виданням десятків рукописних збірників ХУП-ХІХ ст. Все це свідчить про те, що ім'я В.Гнатюка займає особливе місце і в літературознавстві.

Дуже важливою була також діяльність В.Гнатюка в галузі українського мовознавства. До української діалектології він спричинився в першу чергу точним записом текстів фольклорних творів із різних областей західноукраїнської території. Йому належить і кілька детальних описів лемківського, бойківського та гуцульського говорів. Цінним є і його внесок у лексикографію, соціолінгвістику, етимологію та топоніміку. Немалі заслуги він має і в справі унормування української літературної мови та правопису. Хоч не всі його пропозиції було прийнято, все ж таки і на Східній Україні, і в Галичині він був одним з **найвищих** авторитетів у питаннях мови.

Та цими трьома ділянками не вичерпуються наукові інтереси В.Гнатюка. Поважне місце він займає і в історії української журналістики не лише як редактор, а й як постійний рецензент майже всіх українських періодичних видань. У своїх наукових працях він порушував також питання української економічної, політичної та соціальної історії, головним чином новітньої. Кілька десятків статей він присвятив проблемам українських шкіл та освіти, церкви й релігії. На окрему увагу заслуговує діяльність В.Гнатюка як перекладача з польської, російської, чеської, болгарської, сербохорватської, німецької та французької мов.

Протягом усього життя В.Гнатюк боровся за вільну й незалежну Українську державу. В 1916-1917 рр. він налагодив тісні стосунки із Союзом визволення України, у виданнях якого публікував свої статті. Широ привітав він створення Української Народної Республіки і тяжко пережив її ліквідацію більшовицькою Москвою. Та він вірив у відродження самостійної Української держави і на схилі свого життя був готовий переселитися до Києва, щоб там разом із своїм учителем та довгорічним співробітником М.Грушевським будувати центр української науки - Всеукраїнську Академію наук. Не маючи змоги через важку хворобу здійснити цей намір, він незадовго до смерті послав на Радянську Україну свого сина інженера-гірника Юрія, на долі якого відбилася вся облудність радянської комуністичної системи. У 1935 р. Юрія було арештовано. Одинадцять років він мучився в таборах ГУЛАГУ на Колімі, а наступні десять років (до самої смерті) - на засланні. Малодітню дочку Юрія Гнатюка і трьох його синів радянська влада виховувала "в глибині Росії", перетворивши їх у справжніх "інтернаціоналістів". Ніхто з них не знає жодного українського слова, а до 1989 р. вони майже нічого не чули ні про свого славетного діда, ні про свого батька...

Отже, Володимир Гнатюк разом з Іваном Франком та Михайлом Грушевським був одним з найвизначніших діячів української науки кінця XIX і першої чверті XX ст. Однак повний і всебічний аналіз його життя і діяльності чекає ще на свого дослідника.

Бібліографія основних праць автора
про Володимира Гнатюка

I. Книжкові видання:

1. Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. Присвячений пам'яті Володимира Гнатюка. Упорядник Микола Мушинка. - Пряшів. 1967. - Т. 3. - 510 с.
2. Кoresпонденція Володимира Гнатюка з Іваном Паньковичем. - Пряшів, 1969. - 131 с./Відбитка з "Наукового збірника Музею української культури у Свиднику". - 1967. Т. 3; 1969. Т. 4, кн. 1/.
3. Володимир Гнатюк - перший дослідник життя і народної культури русинів-українців Югославії. - Руський Керестур. 1967. - 80 с. /Відбитка з книжки "Народні приповідки бачванських Русинів. По етнографічних матеріялах Володимира Гнатюка". - Руський Керестур. 1967. - С.7-80/.
4. Володимир Гнатюк - дослідник фольклору Закарпаття / Записки Наукового товариства ім.Шевченка. Праці Історично-філософської секції. - Париж - Мюнхен. 1975. - Т. 190. - 118 с.
5. Володимир Гнатюк. Бібліографія. друкованих праць. Уклад Микола Мушинка. Канадський інститут українських студій Альбертського університету. Серія довідників. Довідник. № 15. - Едмонтон. 1987. - 148 с.
6. Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства / Записки Наукового товариства ім.Шевченка. Праці філологічної секції. - Париж - Нью-Йорк-Сідней.-Торонто.-1987. Т.207.-382 с.
7. Бібліографія праць Володимира Гнатюка про Закарпаття. Полічка "Карпатського краю". - Ужгород. 1991. - 16 с.
8. Від Наукового товариства ім.Шевченка до українського товариства вільного університету. Тези доповідей і повідомлень міжнародної наукової конференції. /Присвяченої 120-річчю В.Гнатюка/. - Пряшів. 1991. - 94 с.

II. Статті:

1. До історії збирання українського фольклору Східної Словаччини // Науковий збірник Музею української культури в Свиднику

ку. - Пряшів. 1965. - Т.1. - С.181-218. /Про В.Гнатюка. - С.202-206/.

2. Володимир Гнатюк і Східна Словаччина // Народний календар на 1966 рік. - Пряшів. 1965. - С.40-42.

3. Книжка про дослідника нашого фольклору // Дукля. - 1965. - № 2. - С.103-106. /Рецензія на книжку: Яценко М.Т. Володимир Гнатюк. Життя і фольклористична діяльність. - Київ. 1963/.

4. Слово в дискусію 40-річної давности /Новознайдений рукопис статті В.Гнатюка "В справі літературної мови підкарпатських русинів" / Школа і життя. - 1965. - № 11-12. - С.10-11.

5. До історії статті В.Гнатюка "В справі літературної мови підкарпатських русинів" / Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. - 1967. - Т.3. - С.17-27.

6. Володимир Гнатюк - визначний дослідник фольклору Пряшівщини / Там же. - С.51-80.

7. Бібліографія праць В.Гнатюка про "Угорську Русь" // Там же. - С.215-220.

8. Листування Габора Костельника з Володимиром Гнатюком // Шветлосц. - Новий Сад. 1967. - № 3. - С.161-177.

9. Збірник наукових праць В.Гнатюка // Дукля. - 1967. - № 1. - С.74. /Рецензія на книжку: Вибрані статті про народну творчість. - Київ. - 1966/.

10. Фольклор Пряшівщини в працях українських та російських вчених і сучасний стан його дослідження // Слов'янське літературознавство і фольклористика. - Київ. 1968. - С.72-89. /Про В.Гнатюка. - С.79-82/.

11. Nové práce k poznaniu života a diela Volodymyra Hnatuka // Slovenský národopis. - Bratislava. 1968. - № 1. - С.134-136. /Рецензія на вищеназвану працю М.Т.Яценка /№ 4/ та збірник статей В.Гнатюка /№ 10/.

12. Volodymyr Hnatuk a Čechy // Český lid. - Прага. 1968. - № 2-3. - С.188-192.

13. Volodymyr Hnatuk a Slovensko // Slavistika - Národopis. - Братислава. 1970. - С.11-80.

14. Volodymyr Hnatjuk (1971 - 1926) / Slovenský narodopis. 1971. - N 3. - С.501 - 104.

15. В korespondence Čechů s Volodymyrem Hnatjukem / Slovanský Přehled. - Praha. 1971. - N 4. - С. 304 - 310.

16. Зв'язки Володимира Гнатюка з югославськими русинами. / Шветлоц. - 1971. - № 3. - С.221-239.

17. Dopisy českých národopisců Volodymyru Hnatjukovi / Narodopisný věstník Československý. - Брно: 1972. - Т.7 - Кн.1-2. - С.199-224.

18. Володимир Гнатюк /1871-1926/ / Українознавчий календар на 1981 рік. - Варшава. 1980. - С.89-90.

19. Листи Володимира Гнатюка до Івана Зілинського / Там же. - С.90-92.

20. Роздуми з приводу американського видання вибраних статей про народну творчість В.Гнатюка / Журнал українознавчих студій. - Торонто. 1983. - С.74-82. /Рецензія книги: Гнатюк В. Вибрані статті про народну творчість. - Нью-Йорк. 1981/.

21. Пам'яті фольклориста. 120-річчя Володимира Гнатюка / Нове життя. - Пряшів. 1991. - № 23. - С.9.

22. Тернопільці гідно вшанували свого славного земляка. Наукова конференція до 120-річчя з дня народження В.Гнатюка. / Українське православне слово. - Бавнд-Брук /США/. - 1991. - № 8-9. - С.16-17.

23. Під Володимира Гнатюка живе. / Тернопіль Вечірній. - 1991. - № 3. - С.4.

24. Hnatjuk Volodymyr / Encyklopedia of Ukraine. - Торонто. 1987. - Т.2. - С.199-200. /Псевдонім "Микола Гнатюківський"/.

М. Мухомова

220581

АВ 25.518

~~СЗ~~

Подписано в печать 18.02.92 Формат 60x84 1/16
Усл.печ.л. 1.86 Уч.изд. 2.0 л.
Тираж 100 Заказ 449 1992 г. Бесплатно

Полиграф. уч-к Ин-та истории Украины АН Украины
Киев-1, Грушевского, 4